

**ВІДОНІМНІ ОДНОКОМПОНЕНТНІ ПРІЗВИСЬКА
В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ**

Стаття представляє результати дослідження відонімних однокомпонентних прізвиськ в англійській, німецькій та українській мовах. Автор пропонує власну класифікацію таких неофіційних антропонімів з огляду на процеси трансонімізації та трансформації під час переходу онімів з одного розряду в інший.

Ключові слова: неофіційний антропонім, прізвисько, трансонімізація

В статье идет речь о результатах исследования отонимных однокомпонентных прозвищ в английском, немецком и украинском языках. Автор предлагает собственную классификацию таких неофициальных антропонимов в связи с процессами трансонимизации и трансформации во время переходя онимов из одного разряда в другой.

Ключевые слова: неофициальный антропоним, прозвище, трансонимизация.

The article presents results of the English, German, and Ukrainian nicknames origin research. Unofficial names included those originated from other types of names. The author develops her own classification based on transonimisation and transformation processes.

Key words: unofficial names, nicknames, transonimisation.

Необхідність багатоаспектного вивчення ономастичної спадщини, яка становить невід'ємний атрибут лексичної системи кожної національної мови, обґрунтована тим, що онімна лексика акумулює матеріальний, культурний, історичний досвід суспільного середовища, в якому вона зароджується і функціонує. У зв'язку з цим великого значення набуває наукове осмислення особливостей ономастикону генетично-споріднених мов, таких як англійська, німецька та українська мови.

На сучасному етапі розвитку ономастики неофіційні антропоніми як лінгвістичне явище досліджуються з точки зору їхньої прагматичної цінності І. В. Ляшенком (етнічні прізвиська), Т. Т. Денисовою, Н. В. Дранніковою

(локально-групові прізвиська); семантичної структури – М. В. Тимінським (російські прізвиська), В. М. Кам'янцем (частина дослідження німецької антропонімії), Ж. Д. Маюровою (прізвиська у бурят); когнітивних характеристик – Н. М. Федотовою (прізвиська Луганщини), Л. В. Гнаповською (частина дослідження англійської антропонімії).

Наукові результати вищенаведених досліджень виявляють і пояснюють різні процеси та характеристики антропонімів, однак, до цього часу існують прогалини в дослідженнях, що стосуються неофіційних номінацій в типологічному аспекті з точки зору опису моделей їх утворення.

Актуальність нашого дослідження визначається загальною спрямованістю дослідження номінативних одиниць з онімним компонентом на антропоцентризм і когнітивно-ментальні моделі досвіду людини, оскільки помітним є брак комплексних розробок, присвячених порівнянню неофіційних антропонімів у неблизько споріднених мовах в аспекті структурних у трьох зіставляваних мовах.

Метою нашого дослідження є комплексна зіставна характеристика однокомпонентних трансонімізованих неофіційних антропонімів в англійській, німецькій та українській мовах.

Отже, предметом дослідження є таке лінгвістичне явище як перехід онімів одного розряду в інший в процесі утворення прізвиськ в англійській, німецькій та українській мовах.

Об'єктом дослідження є неофіційні антропоніми в англійській, німецькій та українській мовах.

Матеріалом дослідження стали оригінальні тексти, ресурси Інтернету, залучення матеріалів нормативних, діалектних, регіональних словників української, англійської та німецької мов тощо.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше комплексно досліджуються неофіційні антропоніми у трьох неблизько споріднених мовах в аспекті їхніх структурних властивостей, у дослідженні втілено намір

виявити загальні структурні та мотиваційні моделі, а саме, особливості утворення неофіційних антропонімів за допомогою трансонімізації.

Отже, завданням нашого дослідження є з'ясувати словотвірно-структурні моделі та виявити способи номінації прізвиськ в англійській, німецькій та українській мовах, зокрема, особливості виникнення неофіційних антропонімів в процесі переходу різних онімів в розряд неофіційних антропонімів, а, отже, утворених в процесі трансонімізації.

Трансонімізація як явище мови й засіб утворення неофіційних антропонімів належить до лексико-семантичного типу словотвору [219]. Слідом за Н. В. Подольською [117], ми розглядаємо перехід онімів із одного розряду в інший як характерне для ономастичної лексики синхронічне явище, яке яскраво проявляє себе серед відібраного англійського, німецького та українського матеріалу (наприклад, українські прізвиська: *Бакс-Банні* – ім'я кролика, героя американського мультиплікаційного фільму [Громадський захисник], *Буш* – прізвище американського президента, дане особі за схожість з останнім [Аркушин], *Пінокіо* – ім'я казкового героя, англійські прізвиська: *Elvis* – ім'я культового співака Елвіса Преслі стало прізвиськом американського Президента Біла Клінтона [List of U.S. Presidential Nicknames], *King George* – ім'я історичної постаті перейшло в розряд неофіційних антропонімів Джорджа Буша, ще одного американського Президента [List of U.S. Presidential Nicknames], німецькі прізвиська: *Alf* – ім'я головного героя американського комедійного серіалу про прибульця, *Sherlock* [Namenlexikon] – ім'я літературного героя та ін.).

За Є. С. Отіним [220] трансонімізація буває абсолютною або безафіксною, лексико-семантичною і змішаною, із застосуванням афіксів. Виходячи із матеріалу дослідження та способів його утворення, ми пропонуємо власну класифікацію неофіційних антропонімів в англійській, німецькій та українській мовах.

Зібраний матеріал дозволив нам виявити, що прізвиська, утворені за допомогою трансонімізації можуть бути класифіковані відносно їхнього

походження на суто трансонімізовані, тобто такі, що утворилися на основі інших власних імен, та трансформовані [120], до яких належать неофіційні антропоніми, в процесі творення яких були залучені не лише оніми, але й інші лексичні мовні одиниці, а саме: іменники, прикметники, числівники (*Bush the Second*), цифри (*Bush I*) [List of U.S. Presidential Nicknames] та інші структури.

Щодо їхньої зовнішньої структури, то, розглядаючи суто трансонімізовані і трансформовані прізвиська, ці дві групи можна поділити на такі підгрупи: 1) однокомпонентні, 2) двокомпонентні, 3) багатоконпонентні.

При чому, однокомпонентні переважають серед суто трансонімізованих, в той час, коли двокомпонентні та багатоконпонентні у своєму складі часто мають елементи, неонімного походження.

Трансонімізовані неофіційні антропоніми складають досить чисельну групу в матеріалах всіх трьох досліджуваних мов (в англійській мові 295 одиниць, у німецькій – 496, в українській – 404). Таким чином, у процентному співвідношенні, в англійській мові таких неофіційних антропонімів серед усіх тематичних груп налічується 29,5%, в німецькій – 49,6%, а в українській – 40,4%. Така розповсюдженість пов'язана, скоріше за все із тим, що ці прізвиська надають можливість найшвидше ідентифікувати нову особу в колективі. Наприклад, якщо в студентському колективі дві Юлії, то одна з них може не отримати прізвисько, а інша отримає, наприклад, зафіксоване нами *Юзя*. Те ж саме стосується прізвищ.

Між суто трансонімізованими неофіційними антропонімами ми вирізняємо також граматично трансонімізовані, тобто такі, форма яких була змінена за допомогою граматичних процесів, але крім афіксів інших частин мови не було застосовано.

Однокомпонентні моделі трансонімізованих неофіційних антропонімів є найчисельнішими (в англійській мові 231 одиниць, у німецькій – 496, в українській – 373), тобто практично 100% у всіх трьох мовах відонімні

прізвиська є трансонімізованими. Як бачимо, в німецькій мові на цю модель припадають всі 100% трансонімізованих неофіційних онімів. Серед таких неофіційних антропонімів в англійській, німецькій та українській мовах просліджуються схожі тенденції, а саме: в основному, прізвиська утворюються від 1) антропонімів: офіційних антропонімів, імен історичних постатей та літературних героїв, а також неофіційних антропонімів інших людей (наприклад, англійське – *Quasimodo* [Nicknames used by G. W. Bush], від імені літературного героя, німецьке – *Blümchen* [Namenlexikon], квіточка від прізвища Blume, що перекладається як Квітка, українське – *Гітлер* [Аркушин], від імені історичної особи, *Коба* [Громадський захисник]–політичне прізвисько, утворене від прізвиська Йосифа Сталіна); 2) топонімів: назв міст, районів, місцевостей, а також країн (наприклад, англійське – *Al Capone of Los Angeles* [Seriemorder.dk], змішаний випадок, утворений від назви міста Лос-Анджелес та власного імені Аль Капоне, німецьке прізвисько – *Manhattan* [Namenlexikon], що походить від назви району міста Нью-Йорк в США); 3) етнонімів (наприклад, англійське – *Turk* [Namenlexikon], серед німецьких прізвиськ, утворених від етнонімів не виявлено, українське прізвисько – *Китайка* [Чабаненко]).

Розглядаючи випадки утворення прізвиськ від антропонімів варто зауважити, що серед них часто зустрічається граматична трасонімізація за допомогою скорочення, і, спираючись на отриманий матеріал, ми можемо стверджувати, що цей процес може стосуватися будь-якої частини антропоніма: кінцевої (наприклад, Thomas – *Tommy*, *Tosha* [Delahunty], Alexandra – *Ali* [Namenlexikon], *Мельник* – *Меля*, Боднар – *Бодя* [Аркушин]), початкової (наприклад, Robin – *Bobbie*, Jennifer – *Fern* [Звезды]), а також середньої (наприклад, Rudolph – *Rafe* [Звезды], Фельдман – *Федік* [Аркушин]). Зустрічаються випадки скорочення не однієї частини, а декількох, найчастіше це – початкове та кінцеве скорочення (наприклад, Elizabeth – *Libby* [Delahunty], Олексій – *Льоха* [Аркушин]).

Таким чином, було виділено наступні підгрупи неофіційних антропонімів, утворених за допомогою граматичної трансонімізації:

1. ініціальні з відсіченою фінальною частиною,
2. фінальні з елімінованою початковою частиною,
3. медіальні з одночасно редукованими початковою та фінальною частинами.

Очевидно, що такий розподіл прізвищ на підгрупи стосується, як правило, однокомпонентних неофіційних онімів, хоча нами було зафіксовано декілька винятків, наприклад, *Сан Санич* [Фраза] – прізвисько колишнього мера Києва, Олександра Олександровича Омельченка, яке відноситься до групи медіальних, при чому це стосується обох його компонентів.

Набір моделей скорочених неофіційних антропонімів від офіційних досить широкий. Такі групи прізвищ можуть бути представлені наступними структурами відповідно: 1) основа без фінальної частини, 2) основа + змінена частина, 3) основа без початкової частини, 4) змінена частина + основа, 5) змінена частина + основа + змінена частина, 6) змінена основа.

Варто зауважити, що використовуючи термін “основа” стосовно цієї групи неофіційних антропонімів, ми дещо порушуємо загально прийнятне визначення основи як ядерної частини слова, з якою пов’язано лексичне значення та яка залишається, якщо не враховувати словозмінних морфем [219, с. 353]. Це пояснюється тим, що, по-перше, такі прізвиська утворюються від офіційних антропонімів, які самі по собі не мають повноцінного лексичного значення, а, по-друге, тим, що під час утворення неофіційних онімів можуть порушуватися межі морфем, і таким чином, основа може мати залишки афіксів або, навпаки, вона може бути неповною. Таким чином, основою в нашій роботі вважається центральна частина антропоніма, яка надає можливість реконструювати офіційний онім з переробленого прізвиська.

З вище зазначених різних варіантів структур найбільш поширені в усіх трьох досліджуваних мовах ініціальні, а саме: основи зі зміненими

фінальними частинами. Найрідшими і в англійській, і в німецькій, і в українській мовах основи зі зміненими початковими частинами. Щодо останньої, то нам вдалося виявити лише одне прізвисько такого типу в українській мові в молодіжній групі неофіційних онімів, а саме: *Штурман*, утворене від прізвища Шурман [Аркушин], тобто була додана приголосна в саму основу прізвища, змінивши його семантичне наповнення.

Розглянемо деякі неофіційні антропоніми такого типу. Наприклад, англійські кримінальні прізвиська *Rusti* від прізвища італійського походження *Rastelli* та *Samoos* від прізвища японського походження *Samuzo* [Seriemorder.dk] утворені способом граматичної онімізації і належать до групи ініціальних, де збережена основа прізвища, а фінальна його частина змінена, при цьому у першому прізвиську відбулася також зміна голосної, щоб вимова прізвиська відповідала вимагає англійської фонетики. Ще одним прикладом англійського неофіційного антропоніму цього типу може бути *Andi*, створеного на основі власного імені *Andreas*. Тут теж відбувається відсікання фінальної частини з наступним додаванням фінального “i”. Політичні англійські неофіційні антропоніми також налічують такі приклади: *Bubba* [Political Humor] – прізвисько колишнього Президента США, утворене від його прізвища *Bush* із зміною кінцевої частини.

Вище вже згадувалося про гендерні ознаки в закінченнях прізвиськ, які виявляються у застосуванні тих чи інших суфіксів для утворення нових неофіційних номінацій, однак хочемо звернути увагу і тут на розповсюдженість суфікса –ie серед англійських прізвиськ (наприклад, *Bushie* від прізвища *Bush*, *Brownie* від прізвища *Brown*, *Richie* від власного імені *Richard*).

Серед німецьких неофіційних антропонімів такий ініціальний тип теж переважає. Наприклад, прізвиська *Bischi*, утворене від прізвища *Bischoff*, та *Borni*, утворене від прізвища *Bornschein*, є яскравими прикладами скорочення фінальної частини прізвищ для створення неофіційних молодіжних

прізвиськ. Те ж стосується і власних імен (наприклад, прізвиська *Uri* від імені *Ursus*, *Bea* від власного жіночого імені *Beatrix* та *Ulki* від також жіночого *Ulrike* [Namenlexikon]).

Щодо українських неофіційних антропонімів, то тут маємо таку саму тенденцію серед прізвиськ, які походять від імен та прізвищ. Для прикладу наведемо декілька прізвиськ, що утворилися від офіційних власних імен: молодіжні – *Шмига* від Шморгун, *Правдаль* від Правдолюбенко [Чабаненко], політичні – *Омеля* від Омельченко, *Тигипок* від Тигипко, *Тимоха* від Тимошенко, *Янек* від Янукович, *Макарич* від Макарович (прізвисько першого Президента України Леоніда Макаровича Кравчука), *Червонець* від Червоненко [Громадський захисник], *Андрон* від Андрій [Чабаненко]. Як бачимо, більшість наведених прикладів – це прізвиська, які структурно належать до групи основа + змінена частина.

Інші структурні групи представлені в усіх трьох генетично-споріднених мовах досить неоднорідно.

Розглянемо приклади прізвиськ із структурою, в якій зникає або змінюється початкова частина і залишається основа. Серед англійських прізвиськ таких не було виявлено, у німецькому матеріалі нашого дослідження такий був один приклад (*Bille* від імені *Sybille*) [Das Lexikon der prominenten Kosenamen], однак серед українських такі випадки є більш частотними (наприклад, політичне – *Чучма* від Кучма [Фраза], молодіжне – *Мілка* від Людмила, в цьому випадку відбувається відсікання першої основи взагалі, оскільки це ім'я складається з вох основ, до того ж, це – випадок каламбуру, коли ім'я співзвучне з назвою шоколаду, тобто відбулася наступна трансформація: Людмила – Людмилка – *Мілка*, *Юта* від Анюта, *Буш* від прізвища Бардабуш, *Лера* від Валера [Аркушин]). Вважаємо, що така ситуація серед цих прізвиськ вказує на типологічні особливості української мови, яка різниться від мов германської групи тим, що в останніх перший склад, як правило, наголошений, на відміну від української, де наголос вільний, і припускаємо, що це впливає на те, що в англійському та

німецькому матеріалі майже відсутні прізвиська з елімінованими початковими частинами.

Група неофіційних антропонімів, які відповідають схемі змінена частина + основа + змінена частина, теж представлена лише українськими прізвиськами в нашому матеріалі (наприклад, політичне – *Ханурик* від Єхануров [Прізвиська українських політиків], *Сладка* від Злата [Чабаненко]).

Також нами було виділено групу прізвиськ, утворених за допомогою лише зміни основи (наприклад, політичне – *Кидалов* від Кивалов [Фраза], молодіжне – *Штурман* від Шурман [Чабаненко]). В наведених прикладах після змін основи виникають нові асоціації, як і у випадку з прізвиськом *Мілка*.

Слід зазначити, що можливі різні вторинні варіанти неофіційних антропонімів на основі одного офіційного. Така варіативність дозволяє говорити про те, що існує не лише одноразове скорочення ініціальної або фінальної частин офіційних антропонімів, але й, так би мовити, багаторазове або паралельне, оскільки декілька похідних форм існують одночасно.

Щоб виявити, чи існують якісь правила і закономірності, які б впливали на утворення неофіційних антропонімів у досліджуваних мовах, ми проаналізували наступні випадки, які були зафіксовані в нашому матеріалі: англійські – *Bubba*, *Bushwa*, *Bushit* від прізвища Bush (політичне) [Dubya Nickname], німецькі – *Juttchen*, *Jutti*, *Juttali* (молодіжне) від жіночого імені Jutta [Namenlexikon], українські – *Кравчучан*, *Кравчучка* від прізвища Кравчук (молодіжне), *Юзя*, *Зю-Зю*, *Юла* від Юля [Чабаненко], *Порох*, *Порошок* від Порошенка (політичне) [Прізвиська українських політиків].

Як бачимо з наведених прикладів, обмежень, у принципі, не існує. Такі паралельні форми можуть існувати як у односкладових імен Bush, так і у багатоскладових, наприклад, Юля. При чому багатоскладовість не впливає на кількість створюваних форм. Крім того, односкладові імена мають навіть більше варіантів, ніж багатоскладові.

Припускаємо, що варіативність прізвиськ на базі того чи іншого офіційного антропоніма обмежується лише здатністю імені скорочуватися на різну кількість складів, що стосується багатоскладових, і об'єднуватися з різними афіксами, які можуть бути як загально прийнятими для вживання з антропонімами, так і незвичними, що створює додатковий прагматичний та стилістичний ефект [3, с. 13 –150].

Таким чином, ми можемо стверджувати, що антропонімічні системи трьох генетично споріднених мов мають загальні риси, що стосується антропонімічних систем цих мов. Неофіційні антропоніми мають загальні моделі утворення за допомогою трансонімізацій, однак, англійська мова вигідно відрізняється від німецької та української з точки зору можливості переходу онімів з одного розряду до іншого.

Прізвиська, утворені за допомогою трансонімізації зберігають свою головну функцію: одночасно поєднують персоніфікацію особи та вказують на характерні ознаки об'єкта найменування, відрізняючись від інших неофіційних антропонімів тим, що в них відсутній чітко виражений оцінний компонент.

Все це вимагає подальшого дослідження специфічних особливостей неофіційних антропонімів в трьох споріднених мовах для їх типологічного зіставлення.